യോഗവാസിഷ്ഠഃ/പ്രകരണമ് 6
(നിർവാണപ്രകരണം ഉത്തരാർധം)/സർഗം 51

ശ്രീരാമ ഉവാച .
കഥം കേവലജാഗ്രത്ത്വമകാരണമനർഥകമ് .
പരാദ്വികസതി ബ്രഹ്മൻഗഗനാദിവ പാദപഃ .. 1
ശ്രീവസിഷ്ഠ ഉവാച .
അകാരണം മഹാബുദ്ധേ ന കാര്യമുപലഭ്യതേ .
തജ്ജാഗ്രതഃ കേവലസ്യ ന കശ്ചിദിഹ സംഭവഃ .. 2
തസ്യാതോ സംഭവാദന്യേ ജീവഭേദാഃ സജീവകാഃ .
സർവേ ന സംഭവന്ത്യേവ കാരണാഭാവവിക്ഷതാഃ .. 3
നേഹ പ്രജായതേ കിംചിന്നേഹ കിംചന നശ്യതി .
ഉപദേശ്യോപദേശാർഥം ശബ്ദാർഥകലനോദയഃ .. 4
ശ്രീരാമ ഉവാച .
കഃ കരോതി ശരീരാണി മനോബുദ്ധ്യാദിചേതനൈഃ .
കോ മോഹയതി ഭൂതാനി സ്നേഹരാഗാദിബന്ധനൈഃ .. 5
ശ്രീവസിഷ്ഠ ഉവാച .
ന കശ്ചിദേവ കുരുതേ ശരീരാണി കദാചന .
ന മോഹയതി ഭൂതാനി കശ്ചിദേവ കദാചന .. 6
അനാദ്യന്താവഭാസാത്മാ ബോധ ആത്മനി സംസ്ഥിതഃ .
നാനാപദാർഥരൂപേണ കമൂർമ്യാദിതയാ യഥാ .. 7
ബാഹ്യം ന വിദ്യതേ കിംചിദ്ബോധഃ സ്ഫുരതി ബാഹ്യവത് .
ഉദേതി ബോധഹൃദയാദ്ബീജാദിവ വരദ്രുമഃ .. 8
ബോധസ്യാന്തരിദം വിശ്വം സ്ഥിതമേവ രഘൂദ്വഹ .
സ്തമ്ഭസ്യാന്തര്യഥാ ശാലഭഞ്ജികാ പ്രകടീകൃതാ .. 9
സബാഹ്യാഭ്യന്തരാത്മൈകമനന്തം ദേശകാലതഃ .
ബോധാമോദപ്രസരണം ജഗദേവ പ്രബുധ്യതാമ് .. 10
അയമേവ പരോ ലോകോ ഭാവ്യതാം വാസനാക്ഷയഃ .
ശാമ്യതാം പരലോകസ്ഥം കാഃ കിലായാന്തി വാസനാഃ.. 11
ദേശകാലക്രിയാലോകരൂപചിത്താത്മസത്പദമ് .
ദേശകാലാദിശബ്ദാർഥരഹിതം ന ച ശൂന്യകമ് .. 12
പദേ പദവിദാമേവ തസ്മിൻബോധഗതിർഭവേത് .
ദ്രഷ്ട്രണാം ശാന്തദൃശ്യാനാമേവാന്യേഷാം ന രാഘവ .. 13
യേ വൈ തരലഗമ്ഭീരമഹംതാഗർതമാശ്രിതാഃ .
പശ്യന്തി തേ തമാലോകം ന കദാചന കേചന .. 14
ചതുർദശവിധാനന്തഭൂതജാതസുഘ്നുംഘ്നുമാ .
ജഗദ്ദൃഷ്ടിരിയം ജ്ഞസ്യ ശരീരാവയവോപമാ .. 15
കാരണാഭാവതഃ സൃഷ്ടിർനോദിതാ ന ച ശാമ്യതി .
യാദൃശം കാരണം വാ സ്യാത്താദൃഗ്ഭവതി കാര്യകമ് .. 16

യദി സ്യാത്കാരണേ കാര്യം സ്ഥിതം കാരണതാസ്യ കാ .
കാര്യമേവോപ-ലമ്ഭാത്ത/ദസ+ദ്വയ-മവേദനാത് .. 17
സൗമ്യസ്യാന്തര്യഥാമ്ഭോധേരൂർമ്യാവർതാദയഃ സ്ഥിതാഃ .
ബ്രഹ്മണ്യസംഭവക്ഷോഭേ ജഗച്ചിത്താദയസ്തഥാ .. 18
സർവാത്മൈവാമലം ബ്രഹ്മ പിണ്ഡ ഏക ഇവ സ്ഥിതമ് .
നാനാഭാണ്ഡാത്മ ഹേമൈവ യഥാന്തഃസ്ഥിതരൂപകമ് .. 19
സ്വപ്നകാലേ സ്വപ്ന ഏവ ജാഗ്രദ്ദ്യഗ്രാപരിഗ്രഹാത് .
ജാഗ്രത്കാലേ ജാഗ്രദേവ സ്വപ്നഃ സത്യാവബോധതഃ .. 20
ചിത്തമാത്രതയാ ബുദ്ധം മൃഗതൃഷ്ണാമ്ബുവത്സ്ഥിതമ് .
ജാഗ്രത്സ്വപ്നത്വമായാതി വിചാരവികലീകൃതമ് .. 21
സമ്യഗ്ജ്ഞാനേന ഭൂതാനി ജ്ഞസ്യ ദേഹതയാ സഹ .
പീഠബന്ധം വിമുഞ്ചന്തി ഗതകാല ഇവാമ്ബുദാഃ .. 22
യഥാ ഗലിതുമാരബ്ധോ ഘനോ ഗഗനതാമിയാത് .
തഥാ സത്യാവബോധേന ശാമ്യേത്സാത്മഗ്രഹം ജഗത് .. 23
ശരദഭ്രവദാലൂനാ മൃഗതൃഷ്ണാമ്ബുവത്തഥാ .
പുനഃ സംസ്പൃശ്യമാനൈവ ബോധാദ്ഗലതി ദൃശ്യതാ .. 24
യഥാ ദീപ്താനലേ ലീനം സുവർണം ഘൃതമിന്ധനമ് .
ഏകതാം യാതി വിജ്ഞാനേ തഥാ ഭുവനചിത്തദൃക് .. 25
ബോധേന തനുതാമേതി പിണ്ഡബന്ധോ ജഗത്ത്രയേ .
പിശാചബുദ്ധിഃ സദനേ ബോധിതസ്യ യഥാ ശിശോഃ .. 26
ബോധസ്യാനന്തരൂപസ്യ സ്വയമേവാത്മനാത്മനി .
ജഗച്ചിത്താദിതാ ഭാതാ പിണ്ഡബന്ധഃ കിലാത്ര കഃ ..27
ബോധാബോധനമേവേദം ജഗച്ചിത്തമിവോദിതമ് .
തദേവാസ്തം ഗതം ബോധാത്പിണ്ഡബന്ധസ്യ കാസ്തിതാ .. 28
ജഹാതി പിണ്ഡകാഠിന്യം ജാഗ്രത്സ്വപ്നാവബോധതഃ .
പരാം പേലവതാമേതി ഹേമ ദ്രുതമിവാഗ്നിനാ .. 29
യഥാസ്ഥിതം ബോധ ഏവ ഘനതാമിവ ഗച്ഛതി .
വിനൈവ ദേശകാലാഭ്യാം തൗ വിനിർമായ ഹേമവത് .. 30
ജാഗ്രത്യേവം വിചാരേണ സ്വപ്നാഭേ പേലവേ സ്ഥിതേ .
ക്ഷീയമാണേ ശരത്കാല ഇവൈതി തനുതാം രസഃ .. 31
പരാം പേലവതാം യാതാ ദൃശ്യലക്ഷ്മ്യഃ സ്ഥിതാ അപി .
സ്വപ്നാ ഇവ പരിജ്ഞാതാ ന സ്വദന്തേ വിവേകിനഃ .. 32
ക്വ കില സ്വാത്മവിശ്രാന്തിഃ ക്വൈതദ്വിഷയവേദനമ് .
സുഷുപ്തജാഗ്രതോരൈക്യം ഭ്രാന്താഭ്രാന്താത്മനോർഭവേത് .. 33
ചിത്തമാത്രേ ഭ്രാന്തിമാത്രേ സ്വപ്നമാത്രാത്മനി സ്ഥിതേ .
ജഗതീഹ പദാർഥേഭ്യഃ സത്യബുദ്ധിർനിവർതതേ .. 34
കസ്യ സ്വദന്ത്യേ/സത്യാനി കഥമേവ മഹാമതേ .
മൃഗതൃഷ്ണാജലാനീവ ദൃശ്യാന്യപി പുരഃസ്ഥിതൈഃ .. 35
സത്യബുദ്ധൗ വിലീനായാം ജഗത്പശ്യതി ശാന്തധീഃ .
ജാല+ദ്വീപാംശു-ജാലാഭ/മ-പി+ണ്ഡാ+ത്മാം/ബരാ+ത്മകമ് .. 36

ജാഗ്രതോ വസ്തുതഃ ശൂന്യാത്പരിജ്ഞാതാന്നിവർതതേ .
ചിത്തഭ്രമാത്മനോ ഭ്രാന്തിരൂപാസ്വാദനഭാവനാ .. 37
യദവസ്ത്വിതി വിജ്ഞാതം തത്രോപാദേയതാ കുതഃ .
കേന സ്വപ്നം പരിജ്ഞായ സ്വപ്നഹേമാഭിഗമ്യതേ .. 38
സ്വപ്നാദിവ പരിജ്ഞാതാദ്രസോ ദൃശ്യാന്നിവർതതേ .
ദ്രഷ്ട്രദൃശ്യദശാദോഷഗ്രന്ഥിച്ഛേദഃ പ്രവർതതേ .. 39
നീരസഃ ശാന്തമനനോ നിർവാണാഹംകൃതിഃ കൃതീ .
വീതരാഗോ നിരായാസഃ ശാന്തസ്തിഷ്ഠതി ബുദ്ധധീഃ .. 40
രസേ നീരസതാം യാതേ വാസനാ പ്രവിലീയതേ .
ശിഖായാം പ്രവിലീനായാം പ്രദീപസ്യാംശവോ യഥാ .. 41
ബോധാദ്ദീപാംശുജാലാഭമഘനം വ്യോമ ദൃശ്യതേ .
ഭ്രാന്തിരൂപം ജഗത്കൃത്സ്നം ഗന്ധർവനഗരം യഥാ .. 42
നൈവാത്മാനം ന ചാകാശം ന ശൂന്യം ന ച വേദനമ് .
അത്യന്തപരിണാമേന പശ്യൻപശ്യതി തത്പദമ് .. 43
യത്ര നാത്മാ ന ശൂന്യം ച ന ജഗത്കലനാ ന ച .
ന ചിത്തദൃശ്യോദയധീഃ സർവം ചാസ്തി യഥാസ്ഥിതമ് ..44
ഭൂമ്യാദിതാ്ജ്ഞസംബുദ്ധാ ജ്ഞാനാദസ്തമുപാഗതാ .
ജ്ഞസ്യ ശൂന്യൈവ സംപന്നാ സംസ്ഥിതാപി ന വിദ്യതേ .. 45
ഭവത്യേകസമാധാനസൗമ്യാത്മാ വ്യോമനിർമലഃ .
തിഷ്ഠത്യപഗതാസങ്ഗഃ സ്ഥിത ഏവാപ്യസത്സമഃ .. 46
അസ്തംഗതമനാ മൗനീ നിരോധപദവീം ഗതഃ .
തീർണഃ സംസാരജലധേഃ കർമണാമന്തമാഗതഃ .. 47

തനുഭുവനഗഗനഗിരിഗണ-
കരണപരം പരമമജ്ഞാനമ് .
വിഗലതി ഗലിതേ തസ്മിൻ
സകലമിദം വിദ്യമാനമപി .. 48

സംശാന്താന്തഃകരണോ
ഗലിതവികല്പഃ സ്വരൂപസാരമയഃ .
പരമശമാമൃതതൃപ്ത-
സ്തിഷ്ഠതി വിദ്വാന്നിരാവരണഃ .. 49

ഇത്യാർഷേ ശ്രീവാസിഷ്ഠമഹാരാമായണേ വാല്മീകീയേ മോക്ഷോപായേഷു
നിർവാണപ്രകരണേ ഉത്തരാർധേ വിശ്രാന്തി-യോഗോപ-ദേശോ നാമൈക-
പഞ്ചാശഃ സർഗഃ .. 51 ..
ഓം
****
CHECKED BY GURU P.R.IYER
16.12.2023